

De dochter van Katja Bosch en Janpeter Muilwijk ervoer het leven als zwemmen tegen de stroom in. 'Uitgeput stopte ze met zwemmen.'

BEELDENDE KUNST • RIMME MASTEBROEK BEELD JEROEN JUMELET

'Ik weet nu hoe troost

Hoe moet je verder wanneer je je kind verliest? Het kunstenaarsrechtspaar Katja Bosch en Janpeter Muilwijk werd twee jaar geleden met deze harde vraag geconfronteerd toen hun dochter Mattia – 26 jaar pas – na langdurig psychisch lijden koos voor zelfdoding. De weg die ze sindsdien hebben afgelegd vertaalden zij naar het schildersdoek.

Om Mattia en de Anderen, heet de tentoonstelling, die te zien is in de Utrechtse Domkerk. Met als ondertitel: zelfdoding, compassie en verder. Want het was compassie – van henzelf naar Mattia toe en van anderen voor Bosch en Muilwijk – die de ouders van Mattia in staat stelde om verder te gaan. Het werk van Bosch en Muilwijk kan bijna niet méér van elkaar verschillen. De schilderijen van Bosch zijn abstract en sober. Muilwijk schildert warme figuren met warme kleuren, waarin soms christelijke symboliek te ontdekken valt. Er is ook een overeenkomst: bij allebei is er ruimte voor het licht, al dan niet met een hoofdletter geschreven. Tot *Om Mattia en de Anderen* werkte het echtpaar, dat elkaar ontmoette op de vroegere

'Rouw is geen afval dat je tot nul kunt reduceren.'

Christelijke Academie voor Beeldende Kunsten in Kampen, nooit samen. Bosch: 'Het idee om samen een tentoonstelling te maken kwam geleidelijk. Onze stijlen verschillen zo van elkaar dat ze elkaar juist versterken.'

De tentoonstelling raakte me, omdat Mattia even oud is als ik. Ze had een vriendin kunnen zijn. Wat voor dochter was zij?

BOSCH, glimlachend: 'Een mooi meisje om te zien. Heel slim bovendien; op het gymnasium haalde ze met gemak negens en tiens. Mattia had een sprankelende persoonlijkheid, vroeg op een positieve manier de aandacht. Ze hield van gezelschap, ook omdat ze het lastig vond om alleen te zijn.'

MUILWIJK: 'Mattia was anders. Dat vonden wij positief, maar op de basisschool werd ze daarmee gepest. Ze had een onvoorstelbare fantasie. Rond haar vijftiende werd schizofrenie bij haar geconstateerd. Ze kreeg haar eerste "episodes", omdat de wanen en schimmen die ze zag en stemmen die ze hoorde negatief werden. Tot die tijd waren die vriendelijk geweest. In dat jaar deed ze haar eerste suïcidepoging. Die mislukte, maar het was duidelijk dat haar situatie problematisch was. Voorafgaand daaraan ging Mattia een extreem druk en sociaal leven leiden, om de suïcidaliteit – het zwarte gat dat haar trok – uit de weg te gaan.'

BOSCH: 'Psychoses verminderen je cognitieve capaciteit. Toen Mattia ging studeren, kon ze zich amper nog concentreren. Haar vermogen om kennis op te nemen verminderde. Dat was echt lijden voor haar.'

MUILWIJK: 'Ze leefde met de dag. Ongewoon positief en optimistisch, er was niemand die je zo



Katja Bosch en Janpeter Muilwijk

blij tegemoet kon rennen als Mattia. Toch zag je dat die andere wereld, die psychoses, haar parten speelde.'

Janpeter, tegenover Omroep Zeeland vertelde u dat Mattia hoopte eens te gaan trouwen. U schilderde een meisje in een trouwjurk.

'Kan ik die haar toch nog geven', zei u.
MUILWIJK: 'Achteraf vond ik die uitspraak een beetje ...' Een korte stilte volgt. 'Ik hoef haar niets meer te geven, het is goed nu. Mattia heeft zes jaar lang een vriend gehad waar ze inderdaad mee wilde trouwen. Zo'n trouwjurk, dat vond ze wel wat hebben. Iets met vlinders, stippen en kant. Het schilderen van haar in een trouwjurk gaf mij de kans om al schilderend na te denken over hoe het nu met haar zou zijn. Het was heel positief om te maken.'

BOSCH: 'Door te schilderen kom ik erachter hoe het met mij gaat. Ik maak niet iets wat in mijn hoofd zit. Er is een doek, ik ben er en dan be-

gint de interactie met het werk. Het wordt zichzelf. Dat is een intens proces. Ik moet goed aanvoelen om het schilderij te laten worden wat het moet zijn: "Hier mist nog wat licht, hier moet het blauwer ..." Als het werk af is, weet ik hoe ik ervoor sta.'

Is schilderen dan een verwerkingsproces?

BOSCH: 'Het is iets creëren wat jezelf weerspiegelt. Dat hielp mij. Ik weet niet of dat verwerken is. Sowieso vind ik 'verwerken' en 'verlies' geen goede combinatie. Rouw is geen afval dat je tot nul kunt reduceren. Gemis verwerk je niet totdat het op is, zo werkt dat niet. Het gemis draag ik met mij mee en gaat nooit weg. Dat wil ik ook helemaal niet. Ik kan wel veranderen hoe ik mijzelf tot het verlies verhoud en daar helpt het schilderen bij.'

MUILWIJK: 'Als je vader of moeder overlijdt, is dat organischer dan je kind. Bij ouders kun je zeggen: "Het is goed zo." Dat lukte na Mattia's

EXPOSITIE IN DOMKERK

Katja Bosch (Vlissingen, 1960) en Janpeter Muilwijk (Fontainebleau (F), 1960) wonen in Middelburg. Ze hebben nog een zoon. De tentoonstelling *Om Mattia en de Anderen* is tot en met zondag 12 november te zien in de Utrechtse Domkerk. Douwe Eisenga componeerde het pianowerk 'For Mattia'. Het ging bij de opening van de tentoonstelling in première en kwam dit jaar op nummer 53 binnen in de befaamde Hart & Ziel Lijst van NPO Radio 4.

eruit ziet'



overlijden niet, die gedachte was te beladen.' Bosch: 'Bij de zelfdoding van je kind is dat misschien nóg zwaarder. We dachten: wat hadden we kunnen doen om dit te voorkomen? Dat ging gepaard met een groot schuldgevoel.' MULLWIJK: 'Het schuldgevoel overheerste zó, dat ik niet bij mijn verdriet kon. Een niet-christelijke vriendin wees mij erop dat dat schuldgevoel toch ook wel onder het christelijke dogma van vergeving zou vallen? Dat is waar, dacht ik. Ik mag mij Mattia's overlijden niet aanrekenen. Toen dat zware schuldgevoel langzaam oploste, kon ik weer schilderen. Toch twijfelde ik of ik dat wel wilde. Ik schilder altijd over onderwerpen die me na aan het hart liggen, dus ik wilde over Mattia schilderen. Maar wat als mijn werk mooi zou worden? Misbruikte ik Mattia's dood dan? Ik begon en de lichtheid van mijn werk verraste mij. De schilderijen toonden mij dat ik in liefde naar Mattia mag kijken.'

In die tijd raakten jullie overtuigd van de onsterfelijkheid van Mattia's ziel.

MULLWIJK: 'Het eerste jaar was ik vooral bang om haar te vergeten, maar dankzij het licht in onze werken hadden we de groeiende overtuiging dat het goed met haar is. We droomden heel heldere, ongewone dromen. Vrienden en kennissen hadden soortgelijke, betekenisvolle dromen, die ons sterkten in het idee dat er een groter geheel is waar we deel van mogen uitmaken. Dat er een dragende Kracht is, die ik als God ervaar. En dat de dood slechts een doorgang is.'

Bosch: 'De onvergankelijkheid van Mattia is moeilijk in woorden te vangen. Dat vind ik troostrijk. Anders zou het maar aards zijn.'

Tijdens de openingsmiddag werd gesproken over 'het deel uitmaken van God'. Hoe zien jullie dat?

MULLWIJK: 'Ik ben altijd kerkganger geweest.

Toch is dat deel uitmaken van God nieuw voor mij. Mijn "oude God" was een oordelende, maar God is genade gebleken. Veel groter, allesomvattend. God is onze adem en levenskracht.'

Bosch: 'Ik ben christelijk opgevoed, maar heb de kerk verlaten. Ik heb aversie tegen het woord "God" gehad, maar kan het nu toch gebruiken. Simpelweg omdat er geen beter woord bestaat voor de grotere werkelijkheid, het grote Zijn waar onze zielen deel van uitmaken. Mattia zag zichzelf als een omhulsel waarmee zij in dit leven stond, maar binnenin zat "het zwarte, zuigende gat". Zij is daar nu doorheen gegaan. We weten zeker dat haar ziel nu in het Licht is.'

De tentoonstelling heet Om Mattia en de Anderen. Jullie willen er dus ook voor lotgenoten zijn?

MULLWIJK: 'Die behoefte ontstond toen we

merkten dat lotgenoten suïcide vaak als een levenslang en onbespreekbaar trauma ervaren. Daarom wilden we dat deze tentoonstelling verder gaat dan alleen ons verlies.'

Bosch: 'We hopen dat het beweging veroorzaakt bij mensen die hun verdriet als een blok beton met zich meedragen. Die een loden last voelen wanneer ze de straat op moeten om een vuilniszak in de container te gooien en de ogen van de burens in hun rug voelen. Bij een zelfdoding voel je je als naaste kwetsbaar en soms zelfs veroordeeld. Op zelfdoding rust een taboe. Toch konden wij niet anders dan eerlijk over haar zelfdoding vertellen.'

MULLWIJK: 'Ik oordeelde vroeger ook, onbewust. "Oh, dat was vast een gezin met problemen." Soms richting de suïcidant zelf: was er echt geen andere oplossing? Mattia liet dagboeken en een boekmanuscript na waarin ze haar psychoses beschrijft. Over de stemmen die altijd overheersten. Over het balanceren langs de afgrond.'

Bosch: 'Mattia ervoer het leven als zwemmen tegen de stroom in. In de laatste turbulente periode in haar leven kon ze de stemmen niet meer weerstaan. Uitgeput stopte ze met zwemmen.'

Jullie kenden Mattia als geen ander. Waren haar dagboeken desondanks een eyeopener?

Bosch: 'Het was geen ander persoon, ze schreef met de humor en relativering die we van haar kenden. Tussen de regels door proefde ik wel de schrijvende eenzaamheid van haar lijden. Wanneer je suïcidaal bent, is dat bijna niet normaal te bespreken. Óf je krijgt medicijnen toegestopt óf mensen willen je ervanaf praten. Mattia omschrijft een wandeling met een medepatiënt – ze was op dat moment opgenomen in een kliniek – die simpelweg naar haar luisterde, zonder een oplossing te willen bieden. Dat vond ze fijn.'

MULLWIJK: 'Wij hebben nooit gezegd: "Als je niet meer leven wilt, moet je het maar doen."'

Bosch: 'Toch snap ik wel dat ze het niet meer kon verdragen.'

MULLWIJK: 'Het begrip is er dankzij haar dagboeken, dat is fijn. Van lotgenoten horen we soms dat er niets achtergelaten is. Voor hen is het daardoor veel minder begrijpelijk. Als Mattia's eerste poging op haar vijftiende gelukt was, hadden we er niets van begrepen. Nu hebben we haar zien lijden, maar stonden we er wel naast.'

'Compassie' is een belangrijke term voor jullie. Waarom?

Bosch: 'In eerste instantie compassie voor de suïcidant. Zodra er compassie voor hun lijden is, ontstaat er ruimte voor liefde. Tegelijkertijd hebben wij als nabestaanden veel medeleven ervaren van de mensen om ons heen. Van een mooie tekst tot een vers gebakken brood, we kregen van alles aangeboden. Vlak na Mattia's overlijden had ik geen flauw idee hoe troost voor dit verlies eruit zou kunnen zien. Maar nu weet ik het. De troost kwam, uiteindelijk, door al die kleine daden van compassie.'

MULLWIJK: 'Dat mensen zó om ons heen stonden en ons uit die diepe rouw konden halen, was voor mij onverwacht. De liefde van anderen haalde mij uit een duistere wereld.' Bosch: 'Ik wist destijds echt niet waar ik behoefte aan had. Soms had ik niets aan die tekst, maar dat ligt niet aan de gever. Voor alles is een tijd. Dan dacht ik er later nog eens aan terug en trof het me: wow, wat mooi ...'

>> Meer informatie: www.ommattia.nl